

laseminaarista ja päätetty myös mukanaolosta.

Helmikuun 2003 lopulla valmistelevan toimikunnan edustajat matkasivat Petroskoihin pohtimaan seminaarin käytännön järjestelyjä ja tarkempaa ohjelmaa. Petroskoin puolelta neuvottelijoina olivat mm. Venäjän Tiedeakatemian Karjalan tiedekeskuksen Taloustieteen instituutin johtaja, professori Anatoli Šiškin, tutkija Pavel Družinin sekä kansainvälisten asioiden sihteeri Aliisa Heikkinen, Socio-Logos-tutkimuskeskuksen tutkijat Tatjana Morozova ja Mihail Suharev sekä Venäjä-Suomi-Seuran petroskoinlainen edustaja, Anna Agarkova.

Neuvotteluissa päätettiin, että juhlaseminaari järjestetään 25.-26.9.2003 Petroskoin Suomi-viikon yhteydessä, Venäjän Tiedeakatemian Karjalan tiedekeskuksen tiloissa, sen suuressa juhlasalissa. Samalla sovittiin, että suomalais-venäläisin tutkijavoimin organisoitavan monitieteisen seminaarin pääotsake on *“Petroskoi 300 – Karjala muutoksessa”*. Venäjän puolelta järjestäjäosapuolina ovat Karjalan tiedekeskus ja siihen kuuluvat monet instituutit ja myöhemmin myös Petroskoin valtioniopisto. Seminaarikielienä ovat suomi ja venäjä

ja kääntämistä varten on simulaationtulkkauksia.

Neuvotteluissa keskusteltiin alustavasti myös juhlaseminaarin tieteellisestä puolesta ja workshop-työskentelystä. Päätettiin, että työryhmissä käsitellään ainakin seuraavia aiheita:

1) Karjalan tasavallan talouskehitys ja rajat ylittävä yhteistyö Suomen kanssa

2) Kansalaisyhteiskunta ja kansalaisjärjestöjen toiminta Suomessa ja Venäjällä, sekä

3) Suomalaisuus ja karjalaisuus Petroskoissa.

Petroskoi 300 vuotta -seminaarissa esittäytyy myös Joensuu yliopiston *Border Region Studies* Interreg-hankkeen virtuaaliprojekti *Monen Karjalan äärellä*, jossa on mukana sekä suomalaisia että venäläisiä tutkijoita. Suomessa juhlaseminaarin käytännön osallistumis- ja matkajärjestelyistä vastaa Suomi-Venäjä-Seuran Itä-Suomen piirijärjestö (e-mail: ita-suomi@venajaseura.com tai puh: 017-369 4460) ja luvassa on myös monenlaista oheishjelmaa. Työryhmien aiheista lisätietoa saa seminaaria valmistelevan toimikunnan jäseniltä.

Pentti Stranius

Muuttuva Itä-Eurooppa

Kolmannet Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen päivät kokosivat Helsingin yliopistolle lähes sata ilmoittautunutta osallistujaa. Tämänkertaisen päivien teemanä oli *Reshaping European East: Issues of the EU Eastern Enlargement*. Ensimmäisen päivän pääalustaja oli professori Raimo Väyrynen Helsingin yliopistosta, ja hän käsitteli NATO:n ja Euroopan unionin itälaajenemisen vaikutuksia Euroopassa. Väyrynen näki nämä kaksi prosessia osin päällekkäisinä ja osin

kilpailevina. Itäisen Keski-Euroopan ja Baltian maiden liittyminen NATO:on on ollut ongelmattomampi prosessi kuin Euroopan unionin jäsenyys — uudet jäsenmaat ovat hakeneet NATO:sta tukea uuden identiteetin luomispyrkimyksilleen selkeästi Venäjältä irrottautuneina. Euroopan unioni puolestaan on Väyrysen mukaan kohdellut tulevia jäsenmaitaan ylemmydentuntoisesti, mikä on aiheuttanut närkästystä hakijamaissa. Alustuksensa loppupuolen Väyrynen omis-

ti niiden yhteiskunnallisten ongelmien analysointiin, joita ilmenee Euroopan unionin laitamilla ja erityisesti sen ulkopuolelle jäävissä maissa.

Muut kutsutut alustajat esiintyivät seuraavana päivänä. Professori George Schöpflin University Collegesta Lontoosta puhui omaelämäkertoista jälkikommunistisen Euroopan politiikassa. Hänen mukaansa kyse on identiteettikertomuksista, jotka sisältävät yleismaailmallisia piirteitä. Kertomusten perustana ovat yhteisöille tärkeitä tapahtumat. Kertomukset ovat luonteeltaan binäärisiä, ja ne muotoutuvat suhteessa toisiinsa samanlaisiin kollektiiveihin, joille annetaan itsestä eroavia piirteitä. Identiteettitarinat muotoutuvat myyteiksi, ja niiden tehtävänä on kulttuurinen uusintaminen luomalla yhtenäistä tulkintaa hajanaisesta maailmasta ja toimiminen oppaina parempaan maailmaan. Tästä näkökulmasta voidaan tulkita jälkikommunististen maiden pyrkimystä tuottaa identiteettikertomuksia itsestään, kuten Viron perinteisestä länsisuuntautuneisuudesta, tšekkien demokraattisuusperteistä tai romanialaisten eurooppalaisuudesta. Itä-Euroopan identiteettitarinoissa on tapahtumassa muutos, jossa läntiset virtaukset ja kansalliset perinteet sekoittuvat ja limittyvät toisiinsa pyrkimyksessä luoda oma, yhtenäinen maailmankuva.

Ulkopoliittisen instituutin tutkija Arkadi Moshes pohti alustuksessaan Euroopan unionin politiikkaa suhteessa unionin uusiin itänaapureihin, Ukrainaan, Valko-Venäjään ja Moldovaan. Juuri käsite ”naapuri” rajaa nämä kolme maata unionin ulkopuolelle toistaiseksi. Mosheksen mukaan unionin olisi syytä muuttaa linjaansa siten, että Ukrainaa, Valko-Venäjää ja Moldovaa pidetään mahdollisina uusina jäseninä unionissa. Tämä takaisi Mo-

sheksen mukaan demokraattisen kehityksen jatkumisen sen sijaan, että maat säilyvät vallassa olevien eliittien hallitsemina manipuloituina demokratioina. Myös Euroopan unionin Venäjä-politiikka kaipaa parantamista jo sen vuoksi, että sekä Ukrainassa että Valko-Venäjällä valtaosa taloudellisista resursseista on venäläisessä omistuksessa.

Łódźin yliopiston sosiologian laitoksen professori Paweł Starosta tarkasteli alustuksessaan kansalaisyhteiskunnan tilaa Puolassa. Analyysinsä taustaksi professori Starosta vertaili klassisia tulkintoja kansalaisyhteiskunnan käsitteestä — Hegelin, Marxin ja Gramscin. Näiden pohjalta Starosta määritteli käsitteeseen sisältyvät kolme ulottuvuutta: rakenteellisen, normatiivisen ja persoonallisen. Rakenteellinen ulottuvuus sisältää talouden, valtion ja ”luonnollisten yhteisöjen” väliin sijoittuvan julkisen sfäärin, jossa kansalaisyhteiskunta toimii. Persoonallisessa ulottuvuudessa korostuvat osallistuminen sosiaaliseen toimintaan sekä persoonallisuuden psykologinen orientatio, ja viimein normatiivisessa ulottuvuudessa kriteerinä on demokration normien hyväksymisen laajuus kansalaisten keskuudessa. Empiiristen analyysien valossa näyttää siltä, ettei kansalaisyhteiskunta Puolassa ole kovinkaan hyvin kehittynyt millään ulottuvuudella, esimerkiksi osallistuminen sosiaaliseen toimintaan on vähentynyt merkittävästi 1990-luvun aikana.

Olellainen osa päivien toimintaa ovat työryhmät, joista useimmat kokoontuivat molempina päivinä. Työryhmiä oli kuusi, joihin osallistui kaikkiaan runsaat 40 henkeä. Suurimmat ryhmät olivat paikallisyhteisöjen muutosta, sosiaalisen sukupuolen tematiikkaa sekä ympäristökysymyksiä käsittelevät ryhmät.

Paikallisyhteisöjen muutosta käsittelevässä ryhmässä kuultiin kahdeksan esitystä. Riitta Kosonen esitteli tutkimustaan, jossa selvitetään venäläisessä markkinataloudessa ilmenevien moninaisten hybridien (kuten vaihtokauppa) syntyä ja tehokkuutta Viipurissa. Minna Piipponen tarkasteli esitelmässään Pitkärannan sellutehtaan tapauksen avulla työpaikan roolia ja tehtaan työntekijöiden arkielämän sosiaalisia suhteita tehdasyhteisössä. Joan Löfgren esitteli tänä keväänä käynnistyvän *Managerial Strategies, Social Capital and Trust among Russian Enterprises* -projektin teoreettisia ja metodologisia lähtökohtia. Kyseessä on hanke, jossa surveykyselyn ja kvalitatiivisten haastattelujen perusteella analysoidaan sosiaalisten verkostojen ja sosiaalisen pääoman merkitystä venäläisten yritysten menestyksen ja toimintastrategioiden kannalta. Paweł Starosta esitteli vertailevaa tutkimustaan poliittisesta osallistumisesta Venäjällä, Puolassa, Bulgariassa ja Kanadassa. Hänen mukaansa tuloksista muodostuu neljä toisistaan eroavaa tyyppiä vieraantuneisuuden ja poliittisen osallistumisaktiivisuuden mukaan: 1. autonominen, 2. haastava; 3. ulkoisesti mobilisoitunut ja 4. apaattinen. Vastaajien jakautumista eri kategorioihin selittävät

parhaiten koulutus, tulot ja kotitalouden tyyppi.

Raija-Liisa Kämäräinen tarkasteli köyhyyttä ja toimeentuloa etelävirolaisessa kunnassa tehdyn kyselyn perusteella. Tulokset vahvistavat muualta saatua kuvaa köyhyyden profiileista: köyhyys koskettaa erityisesti yksinhuoltajia, huonosti koulutettuja ja vanhuksia. Tulotaso ei myöskään ole sidoksissa koulutukseen sinänsä, vaan sukupuoli määrittää tuloja enemmän kuin koulutustaso. Ilkka Alanen ja Jouko Nikula tarkastelivat omilla alustuksillaan ”perheviljelmäprojektin” epäonnistumisen syitä ja maaseudun kehitysprosessesseja Baltian maissa (Alanen) ja Venäjällä (Nikula). Yleinen ongelma on ollut usko ns. luonnollisiin kehitysprosesseihin, joissa perheviljelmä rakenne luonnostaan korvaa ei-luonnollisen kollektiivirakenteen. Yritysreformit niin maaseudulla kuin kaupungeissa edellyttävät onnistuakseen olemassa olevaa ja toimivaa institutionaalista perustaa. Baltian ja Venäjän kehitystiet eroavat toisistaan siinä, että kun Baltiassa on pyritty kehittämään erikoistunutta tuotantoa, Venäjällä päästrategiana on ollut monialaistuminen sekä suuryritysten ja palstaviljelmien rinnakkain olon säilyminen.

Jouko Nikula

Puolan ja Suomen rajamaat

Tampereen yliopiston slaavilaisen filologian laitos järjesti 7.-8.4.2003 puolalais-suomalaisen seminaarin *Borderlands: What does it mean for Poland and Finland?* Seminaarissa käsiteltiin Suomen ja Puolan raja-alueisiin liittyvää tematiikkaa kirjallisuuden, historian ja kansatieteen kautta. Puolalaiset osallistujat tulivat Wrocławin ja Opolen yliopistois-

ta Lounais-Puolasta. Suomen raja-alueista käsiteltiin esityksissä Karjalaa ja Petsamo. Puolassa raja-alue-tematiikka liikkui useammilla raja-alueilla, ei pelkästään itäisellä. Puolan toisen maailmansodan jälkeiset rajamuutokset jättivät Puolan kansantasavallan ja nykyisen Puolan tasavallan ulkopuolelle suuret alueet, jotka nykyisin kuuluvat Liettu-